

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

Трансформація економічних та соціальних відносин в Україні супроводжується розбалансуванням системи державних фінансів. Неконтрольований дефіцит державного бюджету та платіжного балансу, безсистемність та необґрунтованість політики залучення позик призвели до швидкого накопичення державного боргу. В сучасних умовах його масштаби й динаміку науковці все частіше розглядають як реальну загрозу стабільності фінансової системи та чинник різкого зниження боргової безпеки держави. Ризики розгортання боргової кризи вимагають активізації наукових пошуків з проблематики формування дієвого механізму регулювання державного боргу, здатного упередити виникнення небезпечних боргових ситуацій і перевантаження державного бюджету видатками на обслуговування боргових зобов'язань. Від характеру врегулювання боргової проблеми залежить бюджетна дієздатність держави, стабільність її національної валюти, а відтак фінансова підтримка міжнародних фінансових організацій.

Питання теорії і практики реалізації боргової політики представлені у науковій літературі працями Г. Осадчого, Т. Вахненко, В. Дудченко, В. Козюка, В. Корнєва, Г. Кучер, І. Лютого, М. Макаренка та інших. Разом з тим, в сучасних умовах зміст, структура та особливості функціонування фінансового механізму регулювання державного боргу як цілісної системи залишаються недостатньо вивченими та потребують ґрунтовної уваги.

Питання сутності, структури, характеру дії фінансового механізму є одним із найбільш дискусійних у фінансовій науці. Багатоваріантність підходів до його розуміння, на чому наголошують О. Ковалюк [1, с. 19-22], М. Крупка [2, с. 58-60], С. Онишко [3, с. 124-149], пов'язана із багатоаспектністю та системністю цього фінансового явища. В науковій літературі фінансовий механізм визначають з таких позицій: як систему складових елементів (відносин, важелів чи управлінських дій), які мають функціональне призначення [4, с. 27]; як сукупність елементів (важелів, форм, методів) цілеспрямованого впливу на об'єкт управління [5, с. 18]; як складову іншого механізму зі складною структурою.

В економічній літературі науковці вказують на існування двох варіантів фінансового механізму – механізму управління та механізму регулювання. Зважаючи на об'єкт наукового інтересу, сформулюємо дефініцію фінансового механізму регулювання державного боргу. Регулювання (лат. *regulo* – норма, правило) – це підтримання стійкості регульованої величини, яка характеризує процес, або її зміна згідно певного вимірного зовнішнього процесу, який здійснюється застосуванням керуючого впливу [6, с. 54]. Таким чином, регулювання – це підпорядкування певному правилу, вплив на об'єкт управління для

досягнення стану його стійкості при наявності відхилень від планових завдань, встановлених норм і нормативів. Звідси, регулювання державного боргу – це цілеспрямований вплив на державний борг, який охоплює методи, функції, форми і види управління.

Зауважимо, що механізм регулювання може бути представлений двома напрямками: мікро- і макрорегулюванням. Основна мета регулювання державного боргу на мікрорівні полягає у мінімізації витрат на його обслуговування, а на макроекономічному рівні – у досягненні стабілізації національної економіки і передбачає використання державного боргу як інструмента стабілізаційної макроекономічної політики [7, с. 70].

На основі узагальнення понятійного апарату до трактування фінансового механізму, вважаємо за доцільне фінансовий механізм регулювання державного боргу визначати як систему фінансових методів, важелів та інструментів, а також систем забезпечення, необхідних для здійснення державою цілеспрямованої діяльності у сфері внутрішніх та зовнішніх запозичень з метою їх ефективного залучення, використання й обслуговування у відповідності до критеріїв боргової безпеки.

Найважливішим елементом фінансового механізму регулювання державного боргу є методи регулювання, які являють собою засоби впливу фінансових відносин на процеси, які відбуваються на ринку державних запозичень. Їхнє вдале використання визначає успішність виконання завдань боргового управління та рівень боргової безпеки. Взагалі фінансовий механізм регулювання державного боргу є лише інструментарієм, призначеним для реалізації відповідної боргової стратегії і тактики. Основні цілі регулювання державного боргу можна сформульовані так:

- стратегічна мета регулювання державного боргу полягає у забезпеченні економічної стабільності й безпеки, а саме: обмеженні боргового навантаження на бюджет; мінімізації вартості обслуговування державного боргу та оптимізації його структури; задоволенні потреби уряду в додаткових ресурсах для фінансування загальнодержавних програм;

- до тактичних завдань регулювання державного боргу можна зарахувати збільшення питомої ваги довгострокових позик у структурі зобов'язань; забезпечення контролю за ефективністю використання запозичених ресурсів; підтримання курсу державних цінних паперів; отримання фінансових позик за нижчими відсотками [7, с. 71-72].

В сучасних умовах елементи фінансового механізму регулювання державного боргу мають стати інструментальним базисом для реалізації якісно нової боргової стратегії, спрямованої на ефективне використання державою інвестиційно-інноваційних чинників економічного зростання. Політика регулювання державного боргу має будуватися на принципах раціонального запозичення, ефективного використання позик і безумовного, своєчасного та повного погашення боргових зобов'язань.

Список літературних джерел

1. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики). Монографія / О. М. Ковалюк. – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 396 с.
2. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка. – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 608 с.
3. Онишко С. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія / С. В. Онишко. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
4. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм економіки / О. М. Ковалюк // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 22-29.
5. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навчальний посібник / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К., 2002. – 240 с.
6. Большая советская энциклопедия: В 30 т. – М.: Сов. энциклопедия, 1974. – Т.16. – 616 с.
7. Макаренко М. Сутнісно-структурна визначеність механізму регулювання державного боргу / М. Макаренко, В. Дудченко // Вісник СумДУ: зб. наук. праць. – 2006. – № 7(91). – С. 68-75.